

JELENA BAČIĆ
ALIMPIĆ

Kazna — KNJIGA PRVA
za GREH

NOĆ KADA SU
DOŠLI SVATOVI

■ Laguna ■

Copyright © 2015, Jelena Bačić Alimpić
Copyright © ovog izdanja 2015, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Vreme prolazi i pretače život i slatko vino uspomena.

Dušan Radović

Kazna

Zajedno, bili smo ceo svet.

Dozvoliću sebi da verujem kako ćeš jednom, u našem tajnom skrovištu, pronaći ovo moje pisanije, u kom je sve ono što ti nisam mogao reći kada si me tako iznenada napustila. Kao što nisam prestao da verujem da ćeš se jednoga dana vratiti, sa osmehom koji sam sve ove godine u mislima skrivao.

Uvek sam znao šta misliš. Verovao sam da znam. Zato što sam ponekad bio ti, baš kao što si ti ponekad bila ja. Zato što sam verovao da smo zajedno bili ceo svet. Znaš li da su svete Junonine guske spasle Rim, dok su psi i petlovi ćutali? Pričao sam ti o tome toliko puta. Sećaš li se? Ovde, u našoj varoši, baš onoj koju si napustila tog kasnog leta gospodnjeg, divlje guske se na jesen i dalje sele na jug bolno kričući. Uvek me podsete na tebe. I svih ovih pustih godina nije iščileo miris dunja iza pendžera, miris sena i znoj konja. Mislio sam da ćeš se vratiti...

Znam da si sa sobom ponela neku tajnu, kao beleg na svom vratu. Godinama sam se mučio da dokučim tajnu koju si ostavila svojim odlaskom, pustoš koju sam uzaludno ispunjavao starim momačkim gresima, iako mi, kao oženjenom čoveku i ocu, nikako nisu pristajali. Često sam umeo, kada bi me pijanog i tromog fijakerista ostavio ispred imanja, da se oteturam do našeg platana i u vetar pijano uzvikujem tvoje ime. Vikao bih koliko me grlo nosi: „Emiiliiijaaa, Emiiliiijaaa...!!!“ Nikada te pijan nisam zvao Ema. Milju nije bilo mesta u pijanim, crnim noćima. Bio sam besan, baš kao ovi gladni seoski kerovi, a ni sam nisam znao kud sam se deo. Sada znam, iako i dalje ne mogu da dokučim zašto si otišla. Eh...

Možda sada sve to i nije tako važno. Želim da verujem da si srećna, okružena gomilom unučadi i s nekim pristojnim gospodinom koji je dostojan tvoje ljubavi. Ako se ne vratiš, i ova priča ostane zakopana u senci platana, makar sam svom srcu ispričao šta mi je duša šaputala svih ovih godina. Ne znam kakav sam greh prema tebi počinio, ali neka to bude moja kazna. Zato što si otišla.

Živo se i sada sećam dana kada su tvoji otac i mater došli na naše imanje. Moja je majka ocu gotovo svake večeri govorila kako joj je potrebna pouzdana ženska ruka koja bi uvela red među raspuštenu služinčad, jer je ona bila suviše tankih i kolebljivih živaca i nije imala snage da se neprestano raspravlja sa neobuzdanom poslugom. Pola mog detinjstva provela je u svojoj zamračenoj sobi, izmučena migrenama i uspavana tinkturama koje joj je doktor Johan Veber donosio iz Beča. Sećaš li se, Ema, doktora Vebera?

Sećaš li se kako smo zbijali šale na račun njegovih brkova i predvidivog coktanja kad god bi mu se majka žalila na bolove, tihim, skrušenim glasom? Pa onog njegovog gledanja u džepni srebrni sat u pravilnim razmacima, kada smo se utrkivali ko će pre pogoditi u kom trenutku će poštovani doktor za istim posegnuti? Obrtanja filcanog šešira u rukama i lažnih rukoljuba? Bože, srećnih li vremena... Moj otac, grof Jovan Erceg, nije bio raspoložen da zaposli još posluge jer je njih previše ionako dangubilo na imanju, ali je majka bila vrlo lukava za ženu istrošenih živaca i iznad svega uporna kada bi joj se kakva zamisao u glavu usadila. Svi su u Somboru znali da je Đuka Ilić najbolji kovač u celoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Znali su i da se nedavno oženio najmlađom kćeri siromašnih Rakocijevih, lepom Lujzom. Čudno da majci nije smetala njena naočitost. Sve si njeno na sebi ponela, Emilija. Iako se isticala tamnijom puti i kao gar crnim očima, imala je prefinjene crte lica kao kakva antička boginja. Barem je ja takvu pamtim... I onu njenu grguravu kosu koju je neuspešno pod maramom krotila. Đuka je bio majčin kec iz rukava. Oprosti što tako govorim o tvom počivšem ocu, ali teško je zaboraviti kockarski jezik, čak i nakon ovoliko godina. Elem, kada je otac čuo da majka želi Lujzu za kućepaziteljku i družbenicu, nije pitao koliko košta da se tvoji roditelji dovedu u kaštel Erceg. Znam da je dugo, cele jeseni i zime, ubedi-vao tvog oca i s njim pregovarao da se doselite k nama. Ne znam kako je na kraju u svom naumu uspeo, ali se sećam da je majka cikala od radosti kada su se tvoji u rano proleće pojavili na našem imanju sa dva nevelika,

pohabana kofera. Otac je naredio da se za vas sagradi posebna kuća, koju smo svi zvali letnjikovcem iako ona, uistinu, to nikada nije bila. Bio je to dom, za razliku od hladnog kaštela sa svim bakrorezima i ornamentima, skupim ćilimima, visokim stropovima i predugim, zavojitim stepeništem kojem se nije mogao sagledati kraj. Znaš da sam uvek rado, ne, zapravo slasno, svesrdno jeo iz vaših običnih, okrnjenih zdela, radije nego iz majčinog Herendi porcelana. Sve je u vašem domu bilo slasnije, toplije, nežnije nego u našem hladnom dvorcu. Sve do onoga dana kada je tvoja Lujza zanemela. Oprosti, ne bih da te na to podsećam, iako znam da misliš o tome češće nego ja. Jesam li ti već rekao da sam uvek nekako mogao da naslutim šta misliš?

Zahvaljujući tvom ocu, naši lipicaneri su bili uvek besprekorno potkovani, pribor za prezanje konja utegnuto, olajisan i toliko čist da ti se oko moglo u njemu oglednuti. Grof se ponosio svojom ergelom više no što se ikada ponosio svojim sinom. A i nisam baš bio sin za primer, zar ne? Sve dok me nije oženio. Onda je nekako naglo smekšao, kao da se odjednom probudio iz dugogodišnjeg sna, pa je svu ljubav koju je meni u detinjstvu uskraćivao nesebično darivao mojim sinovima. To nisi mogla znati, Emilija, jer si tada već napustila imanje Ercegovih. Imam dva sina i dvoje unučadi. Treće je na putu. Maksimilijan Erceg, moj stariji sin, ugledan je lekar, oženjen bečkom frajлом, Elizom. Sada se sigurno pitaš zašto tako govorim o svojoj snahi? Zato što je ne volim. Nikada je nisam ni voleo. Udala se za Maksimilijana zbog porodičnog nasledstva i lagodnog života. Uz sve što mu pripada, Maksimilijan je, i pored izrazito neprivlačnog izgleda, po

završetku studija medicine u Beču, a zahvaljujući svojoj visprenoј supruzi koja bi i Ciganki dete iz utrobe izvadila, otvorio uspešnu privatnu praksu. On radi po dvanaest sati dnevno, dok ona slaže salo oko struka kao što smo nekada slagali seno u plastove. Imaju dva sina. Retko ih viđam, još ređe spominjem. Maksimilijan mi ponekad napiše pismo o svojoj lekarskoј praksi i napredovanju dece. Frau Erceg retko spominje jer zna da mi na usta krene kiselina čim pomislim na njeno bucmasto, napudrano lice sa sitnim očima i stisnutim usnama. Dobro je što nisu blizu, iako se, ruku na srce, radujem kada mi za letnji raspust pošalju dečake u kaštel. A i dadilja im je zgodna, mlada frau, tako da barem imam na kome da odmorim ove umorne oči. Vladislav, mlađi Erceg, po svemu je oduvek bio drugačiji od svog uglednog brata. Nije mi lako da ti kažem, ali mislim da je dosta na mene povukao. Zgubidan i vucibatina. Pola imanja je prokockao, pa sam morao da prodam neke od naših lipicanera ne bih li namirio njegove dugove. Tada sam drugi put u životu plakao. Prvi put sam plakao kada si otišla. Znaš li, Ema, koliko mi je bilo teško da se od konja rastanem? Kao s dušom da sam se rastajao... Bože, kada bi ljudi umeli da vole kao konji ili psi... Eh...

U apsanu sam ga smestio. Mater sam mu psovao, i seme, i sve što je mrtvo i živo na ovoj zemlji čemernoј. Cela varoš je govorila da sam lud, jer koji bi to otac sina u apsanu poslao. E pa ja jesam. Još sam žandarmima platio da ga tuku, ne jako, al' dovoljno da oseti bol i da mu se razdrmaju vijuge u glavi. Nijednom ga nisam obišao. Čitavu godinu. Od tada, pa sve do svoje smrti, Natalija ni reč sa mnom nije prozborila. E baš me je namučila! Za

mene je to bio blagoslov Božji. Barem nisam više morao slušati stalna čantranja i prigovaranja. Jest', bilo mi je žao kada se dve godine kasnije razbolela, i uradio sam sve što sam mogao, duše mi, ali Maksimilijan mi je sam rekao da se ništa nije moglo učiniti. Voda joj ušla u pluća i kraj. Kunem ti se, Ema, rođeni sin joj je presudio. A bio joj je zenica oka. Onako lep i naočit, pravi kicoš. Švalerčina do zla boga. A ona bi, Bog da joj dušu prosti, kad god bi joj Vladislav prišao, zasijala kô božićna jelka. Baš je volela tu vucibatinu. Ljutio sam se na nju još onomad, u mladosti, dok su dečaci bili tek prohodali, jedan za drugim, što na prvorodenog nikada nije pazila kao na Vladislava. Kao da se stidela svog prvenca. Zar je on bio kriv što je rođen sa kraćom nogom, zdepast, niskog rasta i sav nekako iskrivljen? Nije! Ni ja nisam bio srećan što mi je prvenac takav, ali sam ga, ako ni zbog čeg' drugog, ono barem iz sažaljenja, često držao u krilu, pričao mu priče iz našeg detinjstva, čak sam ga naučio da jaše. E, tad sam već znao da će od tog dečka nešto biti. Trebalo je da vidiš tu upornost i sav trud koji je moj Maksimilijan ulagao, sav napor da ostane u sedlu, a znam da ga je celo telo bolelo, jer sam često slušao kako noću jeca u svojoj sobi posle dana provedenog u sedlu. A voleo je konje, baš kao i ja. Zasigurno više od Vladislava. Zato je toliko daleko i dogurao. Doktor! Gospodin! Kao da je svojim neprestanim zalaganjem, trudom i upornošću nadoknađivao telesne nedostatke. Kao da je majci govorio: „Pogledaj me! Ja sam tvoj sin! Učiniću sve da budeš ponosna na mene, da me zavoliš!“ Natalija kao da sve to nije videla, ili nije htela da vidi, na isto mu dođe. Zato je valjda tako i skončala, Bog da joj dušu prosti.

Ja sam se nasukao na oštre hridi samoće i često sam o tebi snevao. Na pepelu svojih želja maštao sam o tebi. Mnogo si mi nedostajala. Ponekad me je usamljenost bolela, a ponekad bih se uljuljkao u nju kao u majčino krilo. I svugde si bila ti, sveprisutna, živa, sa onim širokim osmehom što je otkrivao lepe bele zube i pravio po dve jamice na svakom obrazu. Nikoga kao tebe nisam voleo, Ema. Čak ni konje.

Ostala si večno mlada u mom sećanju. Pokušavao sam da te zamišljam kako stariš, ali nisam u tome uspevao, čak ni kada bih dugo zurio u svoj istrošeni lik u ogledalu, umorne oči, čupave obrve i duboke bore urezane oko usana. Ti si uvek bila drhtaj vremena koje neumitno prolazi, reka sećanja i nebo moje čežnje koje je nad tobom sklappalo krila tajanstvenom milošću. Kad god sam odlazio na reku, u njoj bih otkrivao tvoj lik, čak bi i mrtva Tisa tad procvetala, a zemlja pored nje se u sedef pretvarala. Često sam krišom posmatrao znana i neznanu biroška lica i mislio kako su velike njihove zablude, baš kao što su i moje bile, kako su tihe njihove praznine i tuge. Mora da te je bolelo da se na mene privikneš, na moju dušu divlju i samotnu, na ime od kog su svi bežali. Možda si zato otišla?

Oprosti ovom starcu na zanesenosti, ophrvla su me sećanja kô da sam već nebeskom lađom zaplovio, a znam da neću još, ima vremena, tek kada na ovom svetu svoju kaznu odslužim. Bog te nagradi ako ti dopusti da sam svoje grehe okaješ, a kazni te ako tvoje grehe okaju oni koje najviše voliš. Nadam se da sam zaslužio Božju milost.

Vladislav je nestao iz našeg života posle apsane. Nikada više ga nisam video. Kao što sam ti već napisao,

Natalija se od tuge razbolela i nije dugo izdržala. Raspitivao sam se kod svakog kočijaša u varoši, obilazio bircu-ze, tražio njegove pajtaše ne bih li kako doznao kud li se taj huncut zaputio. Nisu znali da mi kažu. Samo je Lajoš fijakerista, nacvrčan ispod senke bođoša, ispričao kako ga je prevezao svojim fijakerom od placa do železničke stanice. Pričao je da mu je Vladislav bio čudan, ćutljiv i nekako odsutan, praznih očiju i zagledan u daljinu. Nije mogao da mu plati vožnju, ali matori Lajoš nije mario, jer još je dobro pamtio kako se obesni sin bogatog babe često u njegovim karucama vozio, dok je iza njih, u drugom fijakeru, na sav glas pevala tamburaška banda koja ga je pratila do Lastine ulice, pod crvene fenjere. Ne žalim ja, Ema, za sinom kojeg sam izgubio. Žalim za onim kojeg nikada nisam ni imao. Džaba nama, vlasteli varoškoj i županijskoj, sva pismenost i starostavna građansko-trgovačka aristokratija, kad se nismo umeli sa svojom krvlju izboriti. I od tada je sve naopako krenulo, moja Ema. Naopako. Retko sam iz bircuza izbijao. Čak ni na groblje nisam išao. Konje sam zanemario, kaštel zapustio. Otreznila me je Natalijina smrt. Kad je umrla, kô da sam, neka mi Bog oprosti, progledao. Odjednom sam video sve ono od čega sam godinama odvrtao pogled. Ostarelog oca, jadnog grofa Ercega, kako pred zoru odlazi u štale i tuguje sa lipicanerima, majku koja je postala tek sena, tiha, bolešljiva i neprimetna. Oronuo kaštel i gordi letnjikovac, tvoj dom u koji više nikada nisam kročio. Otac je dao da se zakatanči i tražio od nas da nikada više ne spominjemo ni tebe, ni materu ti, ni sirotog Đuku. Dugo je tugovao nakon svega što nam se izdešavalo i od

tuge se nikada nije rastao. Kada je Vladislav nestao, a Natalija dve godine kasnije preminula, grofica Erceg je odlučila da ne mora više da skriva od sveta svoju bolest. Otac ju je, poguren i krut, pomiren sa sudbinom, klecavog koraka jedva ispratio fijakerom do vršačke bolnice. Odlazili smo joj u posetu svake nedelje, ali je ona bivala sve dalja, odsutnija i ćutljivija. Zatvorila se u sebe kao onemoćali leptir u svojoj čauri. Nikako više do nje nismo mogli dopreti. Naposletku nas više nije ni raspoznavala. Maksimilijan je sa decom dolazio čak iz Beča da je obiđe nekoliko puta, ali ni to ništa nije pomagalo. Julijana Erceg je otišla od nas. Zauvek. Nedugo posle nje i mater ti, Lujza. A ja sam samo mislio kako ćeš se ti ipak vratiti...

Svako od nas, nakon nekog velikog gubitka, uvidi da je smrtan. Plakao sam i molio se, ja bezbožnik i nevernik, toliko puta... Ne bojim se smrti, Emilija, zato što smrt nije samo tuga zbog rastanka. Smrt je i radost zbog oslobođanja. Ne more mene crne misli, najdraža. Mori me tuga i peče me krivica, jer znam da si zbog mene otišla. Osećao sam strah i u duši sam znao da bi me mogla napustiti. Ti si bila moja luč u mračnoj šumi. Sećao sam se kako sam te za ruku hvatao i podižući rukav tvoje košulje, ljubio jedva primetne, nevine, devojačke dlačice na tvojoj nežnoj koži. Kada si mi onomad stavljala glavu u krilo a ja prstom prelazio preko linije tvog tananog vrata, skidao ti maramu s glave i puštao kosu da se raspe u mom krilu, osećao sam kao da tonem u jezeru grešne ljubavi, i više od svega plašio sam se spasenja.

Ponekad pomislim da si me lako mogla zaboraviti, ali znam da ne bi zaboravila dugmence na svojoj košulji

koje si uvek dodirivala za sreću kad god bismo odžaćara ugledali. Onomad sam ti rekao da se uvek mene tako setiš, kad dugme na košulji dodirneš. Bila si veliki smisao mog malog života, moja Ema.

Tvoj Mihajlo

Greh

Otkada za sebe znam, poznajem i tebe. Ti si bio moj oslonac, ruka uz koju sam prohodala. Prvi osmeh. Reč. Godinama kasnije, i svaka misao. Osamnaest leta sam provela uz tvoje poglede, prekore i tajne poljupce ispod krošnje platana. Koliko samo ledenih zima sam se grejala osluškujući tvoje srce kako uz moje bije. Nisam znala za život bez tebe i zato je bilo prokleta teško izdržati vreme koje se preda mnom prostrlo kada sam napustila kaštel i vaše grofovsko imanje. Ali tebe nikada.

Uvek sam se uz tebe privijala kao tama uz reku. Sve slutnje koje su godinama bile moje vile saputnice, uplitala sam u mučnu groznicu greha. Onog koji nisam počini-la. Crni koraci kroz bele horizonte misli uvek su me tebi vodili. Mislila sam da smo stvoreni za sreću. Da smo sreća, sami po sebi. Zar nisam bila uvek uz tebe? Seti se samo kako sam te branila od grofovog gneva kada si se pijan i bludan u crvena ravničarska obzorja kući vraćao. Da li si barem slutio koliko je velika moja ljubav

bila, kada sam te čak i takvog, tuđeg, volela? Ne možeš se odupreti ljubavi kada te pozove, čak i ako znaš da je nož skriven ispod njenih perina. Ne možeš prestati da snevaš o onom kome si dao srce čak i kada ti glas sumnje uništi snove, kao što je severac onomad pustošio naše livade.

Nisam ja pobegla, Mihajlo. Moj dom je i danas u tvom srcu. Ponela sam sa sobom tajnu kako bih tebe od sebe sačuvala. A svih ovih godina u predivnoj, gospodskoj varoši snevala sam naše velike, drvene astale za svadbe i daće, miris majčine lavande iz ormara, nabubrele, rumene krofne, pokisle konje i svečarska odela, blato i dudovu burad. Snevala sam tvoj smeh iza muškati na prozoru. Toplu letnju kišu, okasneli sneg i brigu. Snevala sam i čeznula. Nisi ti kriv.

Znaš koliko sam volela nedelju. Ne zbog majčinog rinflajša i kolača, nego što me je otac svake nedelje po podne u varoš vodio, pa sam se sita mogla nagledati polupraznih varoških ulica, promaje u pustim dvorištima, dalekih pogleda nepoznatih prolaznika i sanjivih lica starica koje su dremale na klupama ispred svojih kuća. A iz kafane sam mogla čuti muškarce kako o sebi pričaju glasovima preliveanim rakijom i vinom. Još kad bi mi otac dopustio da se najedem sladoleda sve dok mi zubi ne utrnu, mojoj sreći nije bilo kraja. Volela sam našu varoš, i danas je u srcu nosim.

Mislim da sam posle majčinog i očevog lika, prvo tvoj upamtila. Maglovita su moja sećanja na te rane dane našeg detinjstva, ali jasno pamtim tvoj dečački osmeh i onaj sjaj u oku kad bih potražila tvoju ruku da se na nju oslonim. Volim da se setim leta, kada bismo bosonogi trčali po imanju, igrali se skrivača i oponašali gospodu

koja vam je u kaštel dolazila dok smo se na plastovima sena odmarali i gledali bele oblake kako se valjaju po panonskom nebu. Bilo mi je nekako uvek žao grofice, njenih požutelih, upalih obraza i praznih očiju kada bi je migrenozni napad bacio u postelju. A bilo mi je žao i majke, koja bi se iznurena od napornog rada, opsluživanja gospe Julijane i rvanja sa njenim promenljivim raspoloženjima, umorna vraćala u naš dom i odmah opasivala prostu salašku kecelju kako bi meni krofne umesila. Pa mi je još dopuštala i nered u kujni da napravim, smejući se mojim obrazima belim od brašna i rukama umrljanim lepljivim, kiselim testom. Nikada me ni za šta nije korila, osim što mi je neprestano ponavljala da si ti vlastelinski sin, a ja tek ćerka sluškinje i kovača. U tim godinama nije mi baš sasvim bila jasna ta staleška podela, iako sam je podozrevala u onim večerima kada ste priređivali slavlja za vaše ugledne zvanice. Videla sam to po njihovim odelima, šeširima, damskim haljinama, svilenim rukavicama i šalovima, i karucama koje su ih na imanje dovozile i sa njega odvozile. Virila sam često kroz prozor i šakom pokrivala usta kako bih prigušila smeh kada bih te videla doteranog, s leptir-mašnom oko vrata, u prsluku i u ulaštenim cipelama. Znala sam koliko te sve to nervira, a ipak sam potajno uživala što si i ti ponešto morao istrpeti. Nikada zavist nisam osećala. Ništa mi nije nedostajalo. Imala sam materinu, očevu i tvoju ljubav. Gospa Julijana mi se retko obraćala, a grof je prema meni uvek bio nežan, blagonaklon i darežljiv. Sećaš li se kako je pamtio moje rođendane i iz varoši mi lepe poklone donosio? Najdraža mi je bila muzička kutija, ona drvena, izrezbarena, koju je doneo iz Beča specijalno za

mene. Bila sam omađijana njenim intarzijama, malom bravicom i mesinganim ključem koji je, kada bih ga nežno u bravici okrenula, otvarao poklopac ispod kojeg se na malenoj okrugloj bini pojavljivala prelepa porcelanska balerina sa rukom graciozno podignutom iznad glave i jednom nogom u kolenu savijenom, pa se okretala, okretala, sve dok muzika ne bi prestala da svira. A ja bih ključ okretala nebrojeno puta i posmatrala je, sve dok mi se u glavi ne bi zavrteło. Ne znam zašto, ali majka nije volela tu muzičku kutiju i nije mi dozvoljavala da je navijam u njenom prisustvu. Ona, koja se nikada ni na šta nije žalila, govorila je kako je od te muzike glava zaboli i u ušima joj zašumi.

Ne mogu ti reći zašto sam zaista otišla. Znam da na to misliš i pitaš se, možda još i danas. Ako bih ti poverila tajnu koju sam sa sobom ponela, možda bih uništila sva lepa sećanja i misli koje nas i danas povezuju. Jer, poznavala sam te kao što poznajem sebe. Dovoljno je ako ti kažem da sam otišla zato što sam te volela. Ali to si i onomad znao.

Nije mi se sviđalo tvoje momčenje. Ne znam kome si prkosio, ali najviše si mene povređivao, to ti sada, posle svih ovih godina, mogu priznati. Kockao si se, pio i bludničio, pa onda trešten pijan po noći lipicanere jahao i ispuštao krike koji su nam svima krv u žilama ledili. Ja bih tada u svojoj postelji tiho plakala, otac bi odmahivao glavom, a majka se molila pred ikonom Bogorodice. Čuli bismo gnevne grofove psovke, gospa Julijanine jauke, užurbane korake probuđene posluge, i kada bi se, hvala Bogu, naposletku sve stišalo, samo bi nas rzanje konja i udaranje kopita po drvenim ogradama u ergeli sećalo na

noć u kojoj si hulio na Gospoda. Pitala bih te otkuda taj bes, a ti si mi odgovarao kako ne bih razumela. I uvek si me dugo, dugo gledao u oči pre nego što bi mi odgovorio, pogledom koji me je plašio, demonskom iskrom u plavom oku što je u sebi krilo živi oganj. Znam da si me voleo kao što sam ja volela tebe. Slutim da si to činio iz prkosa, a ne iz obesti, od tuge, a ne od radosti, jer nisam mogla tebi pripasti. Da li je tako bilo, moj Mihajlo?

U ovim godinama jasno mi je koliko je ovaj svet varljiv i kako je malo onoga što izvan srca nosimo. Ja sam u svom srcu ponela ravnicu, tu nepreglednu, napaćenu paorsku zemlju, veliko panonsko nebo i njegovu bistrinu, i tebe, malenu mrlju u beskraju, mrlju u koju je utekao čitav moj univerzum. Mučila me je prošlost, ali i budućnost koja me je pred razna iskušenja stavljala. I svi putevi na koje sam odlazila bili su umorni već od mog bezizraznog lika i tereta koji sam sa sobom nosila. Bilo je teško živeti među ljudima koji su mislili da su srećni, a još teže među onima koji su upoznali nesreću. Ja sam poznavala i jedne i druge. A sada, već ostarela, sve sam bliža suštini.

Pamtim taj dan bolje nego sve one pre i posle njega. Iskrala sam se iz kuće. Na izlasku sa imanja, kod velike gvozdene kapije čiji kraj nikada nismo mogli dosegnuti rukama, okrenula sam se i širokim pogledom obuhvatila sve što sam mogla: kaštel, predivne zelene leje vaše gospodske bašte, ergelu sa desne strane kaštela iz koje se tek tu i tamo čulo tiho rzanje konja, naš široki platan, rumeno nebo nad ravnicom i mesec koji je pružao ruke ka suncu. Pamtim tu divnu letnju gospojinsku noć u kojoj su mirisali vino iz Tokaja, svadbarsko pečenje i mamine kranle koje je danima pre toga besomučno mesila. Bila

sam beskrajno tužna, moj Mihajlo, telo mi je bilo tromo od bola i jedva sam sprečavala suze da poteku. Na železničkoj stanici, dok sam u zoru čekala voz, na peronu sam gledala Ciganku kako sedi na zemlji sa odojčedom u rukama i doji ga, dok se njena grandiozna, ispružena noga sa spletom plavih vena i prekrivena modricama presijavala na ranom jutarnjem suncu. Eto šta pantim, Mihajlo, od tog dana kada sam otišla.

Napustila sam vaše imanje zaraslo u puste želje, laži i ljubav. Osećala sam neopisiv strah, zadržavala sam dah pre svakog koraka koji me je udaljavao od doma. Znala sam da niko od vas dugo neće primetiti moj odlazak, jer se te noći do jutra pilo i slavilo. Grof Jovan Erceg ženio je sina jedinca! Kakvo je to slavlje bilo, moj Mihajlo! Brojala sam karuce okićene cvećem, svilenim peškirima i belim košuljama, koje su u kaštel pristizale sa mladnim zvanicama. Videla sam Nataliju, nasmejanih očiju, u beloju čipkanoj venčanici sa vencem teških, zlatnih dukata na grudima kako ti radosno pruža ruku dok silazi sa karuca. Videla sam tebe, ozbiljnog lica, kako joj svoju ruku pružaš i osećala kao da si pružio ruku ka mom srcu i iščupao ga. Grofica Julijana je tog dana bila posebno lepa, i kao nikada pre, njeno lice je sijalo od zadovoljstva i ponosa. A grof... on je, čini mi se, bio najzadovoljniji. Sa posebnim uživanjem je gladio svoje negovane, crne brkove dok mu je na licu neprestano titrao široki osmeh. I moja majka je bila nasmejana iako joj je iz očiju sipala tuga, pa se nekako usplahirila i rastrčala po celom imanju. Sećam se da te je jednog trenutka uzela za ruke i poljubila ih, a ti si joj pridigao glavu, poljubio joj oba obraza a potom je podigao sa zemlje i zavrteo. Ni tada glasa nije pustila,

samo je suzama dozvolila da poteku. Znam da si me video kako stojim i posmatram tvoje svatove u senci platanu, znam da si osetio moj bol, kao što sam ja namirisala tvoju tugu. Bilo je to vrelo leto. Guske su se razletele sokakom, lipicaneri su halapljivo pili ledenu bunarsku vodu iz velikih metalnih kofa, muve zunzare su letele ukrug kao pomahnitale, a biroši i tamburaši gasili su žeđ litrama vina koje je grof čak iz Tokaja u kaštel dopremio.

Čitavu noć je samoća u mojoj duši prebivala po brojanici od rasutih nebeskih zvezda. Znala sam da ne mogu ostat. Ne bih podnela blizinu tvoje neveste. Najgore od svega je što je to i moja mater znala, ali ni tada reč nije izustila. Prepoznala sam njen pogled pun straha, bola, nedorečenosti, ali i prećutnog razumevanja. Jer ona je znala šta je ljubav. Znam da sam joj svojim odlaskom slomila već napuklo srce. Iako sam joj redovno pisala, a ona mi na pisma odgovarala, tek pred kraj života je potvrdila moje slutnje u koje se upleo strah. Dobro je što sam otišla, Mihajlo. Nisi ti kriv.

Nadam se da si mi oprostio što ti venčanje nisam čestitala i u svadbarskom kolu igrala. Kada si mi rekao da je grof nameran i odlučan u želji da te oženi Natalijom Božić, ćerkom županijskog advokata, uglednom devojkom iz stare, poznate aristokratske familije, ni reč nisam izustila. Znam da ti je bilo teško da mi to saopštiš, baš kao što ti je bilo teško da na taj brak pristaneš, ali šta si drugo mogao? Grof bi te razbaštinio i ti bi skončao kao propalica. Razumela sam to, moj Mihajlo, iako sam se duboko u duši svojoj pitala zašto ljubav nema pravo na borbu. Zar nismo mogli odbaciti moralne stege i ucene, poslati dovruga sav taj lažni aristokratski sjaj, pružiti

jedno drugome ruke i otisnuti se nekud u beli svet sa koferom svoje ljubavi, pa šta nam Bog da... I odmah bih sebe korila zbog tih budalastih, romantičnih, devojačkih maštarija, jer sam dobro znala da svet nije tako ukrojen i da u njemu vladaju pravila kojima se i najjači moraju pokoriti. Sada znam da to nikako nismo mogli, ni smeli učiniti. Nisi ti kriv, Mihajlo.

Uvek ću biti zahvalna grofu što je ubedio gospu Julijanu da se i ja sa tobom obrazujem. Mnogo su mi koristili svi časovi sa učiteljem Lukom Nježićem u kaštelu. Čak i kada si se ti durio i nevoljno pamtio lekcije iz pravopisa, matematike, zemljopisa, istorije, nemačkog jezika i književnosti, ja sam sa radošću slušala i učila za oboje. O, i te kako mi je koristilo to znanje, moj Mihajlo. Ko zna gde bih i kako bez njega završila. Jer, znanje mi je omogućilo beg u zaborav.

Dečak kakav si bio još živi u mom srcu. I živeće dok bude kucalo. Nežan, ranjiv, pun saosećanja, dečak koji se, kako sam posle čula, pretvorio u gnevnog čoveka izjedenog patnjom. Svih ovih dugih, usamljenih godina, mislila sam da ja imam pravo na gnev. Na prkos. I neretko, izazivala sam sudbinu ne bih li nekako nadmudrila sadašnjost koja me je iznurivala. Nebrojeno puta sam pokušavala da ti napišem pismo. Nikada ne bih uspela da ga završim jer nisam mogla da sagledam kraj, kraj ove nemoguće ljubavi, ovog nepostojećeg života koji sam sebi stvorila u tuđini. U svakoj zori sam videla tvoje oči, osmeh u svakom sutonu, suzu u svakoj rosi. Kako su godine prolazile, tuga je bivala sve tiša. Nežno me je opominjala da ne zaboravim. Da se ne prepustim. A tako sam, činilo mi se, lako mogla odbaciti sve čari lagodnog života, one

čari o kojima su maštale gospođice mojih godina čitajući romane Džejn Ostin i uzdišući zajedno sa Emom...

Ti si umeo lepo da pričaš, Mihajlo. Posebno konjima, onda kada bi mislio da te niko osim njih ne čuje. Ali ja sam te čula. Čula sam te svaki put kada si im govorio koliko sam lepa i kako me voliš, ništa manje, kako se diviš mom stasu kao što se diviš njihovim snažnim sapima, i kako bi voleo da me odvedeš negde daleko, daleko u svet... Nisi znao da sam putovala sa tobom i tvojim snovima i bez poziva, a ja nisam mogla znati da imam kartu u jednom pravcu. Sada znam, Mihajlo. Nisi ti kriv.

Neću ti pisati o godinama koje su prohujale. Život mi nije bio ni lak, ni težak. Možda pomalo neobičan. Verovatno se pitaš jesam li se udala, imam li decu, možda čak i unučad. Nemam, Mihajlo. Nikada se pred Bogom nisam zavetovala, a sad je, po svoj prilici, kasno, složićeš se. Elem, ovo pismo ti ne pišem slučajno, već s namerom i željom. Verujem da si to već na početku shvatio. Potreban mi je tvoj blagoslov, Mihajlo. Zbog čega i kakav, u pismu ti ne mogu reći. Molim Boga da si dobrog zdravlja i rad da moju želju ispuniš. Šaljem ti u pismu svoju adresu i nadam se da ćeš moći da dođeš. Ja sam odveć slaba da bih toliki put prevalila, a ne znam ni da li bih imala snage da se vratim na imanje Ercegovih, čak i da me zdravlje dobro služi.

Ostaj mi zdravo, a ja ću te čekati.

Tvoja Ema

I

U senci platana

– Ema!!! Emilija! Zaboga, dete, silazi sa tog drveta, vrat ćeš slomiti!

– Što, majko?! Zašto me teraš da siđem? Ovde sam bliže pticama i nebu. Znaš li kako je ovde lepo? Molim te, nemoj me terati da siđem!

– Tako mi ovoga krsta, ako odmah ne siđeš, otići ću kod grofa i moliti ga da poseče taj platan, pa da vidim na šta ćeš se onda verati! Silazi!

Musava devojčica kudrave crne zamršene kose, tankih nogu i rumenih obraza, nevoljno ali brzo i vešto spustila se sa visoke krošnje raskošnog platana. Dureći se, prekrstila je ruke čvrsto uz grudi, prišla majci prkosno je gledajući u oči i rekla:

– Grof nikada ne bi posekao platan! A tebi ne bi bilo žao jadnog drveta, majčice? Znaš li koliko je njemu bilo potrebno da naraste ovoliko? Kada bismo ti, tata i ja zbrojili naše živote, ne bi bilo dovoljno. Jesi li to znala, majko?

Lujza je pogledala svoju zajapurenu jedinicu s ljubavlju, pokušavajući da sakrije osmeh. Mala pametnica će

uskoro izrasti u pravu lepoticu. Zebnja joj je ispunila dušu jednako kao i radost. Zaustila je da odgovori nabusitom detetu, ali se u tom času začuo glas koji je dozivao Emu.

– Gde si se sakrila, Ema, svuda sam te tražio? Mislio sam da si kod konja. Zar se nismo dogovorili da ćemo danas jahati? – uvređeno je upitao devojčicu plavokosi dečak, tek koju godinu stariji od nje, glumeći ozbiljnost.

– Da si samo malo pametniji, gos'n Erceg, kô što nisi, znao bi gde da me nađeš! – podrugljivo odgovori malena.

– Emilija! Zar se tako razgovara sa gospodinom Mihajlom? Jesam li te tako učila?! – zgranuto je zapitala Lujza.

– Oprosti, majko – pomirljivo je rekla devojčica, pogledavajući Mihajla ispod nestašnih uvojaka i neprimetno isturajući ružičasti jezik u uglu usana.

Mihajlo nije mogao da se ne nasmeje Eminom nestašluku, pa se u dva koraka našao kraj nje i čupnuo je za uvojak iznad uha.

– Joooj! Barabo! – uzviknula je Ema pa potrčala koliko je noge nose, a dečak je kao vihor pojurio za njom.

Lujza je ostala da gleda za njima, nemoćno odmahivala glavom i zabrinuto stezala kuhinjsku krpu u rukama. Tamne oči su joj se naglo zamutile, pa je prešla rukom preko lica kao da tera dosadne muve. Kad joj se pogled razbistrio, razaznala je krupnu, stasitu figuru svoga muža, kovača Đuke Ilića, kako hita ka njoj iz pravca ergele, pa joj se licem razlio nežni osmeh, u kojem je bilo tihe ravničarske sete i pokajanja, ali iznad svega ljubavi. Pošla je mužu u susret i snažno ga zagrlila. Đuka se grleno nasmejao, pa nežno odvojio vitko ženino telo od svoga zagledajući joj se u oči.

– Šta te je spopalo, devojko? – nežno je upitao, sklanjajući joj sa čela uvojak koji je pobegao iz marame.

– Ništa, Đuka moj, lakše mi je kad te vidim... Ono naše dete će me živu sahraniti. Umreću od brige. Vere se čitav dan po tom prokletom drvetu i jurca sa gos'n Mihajlom po imanju kô mahnita.

Đuka Ilić se naglas nasmejao, pa čvrsto privio Lujzu uz sebe, tešeći je:

– Ako, Lujza, ako... Kad će, ako ne sad? Pa ti kô da se ne sećaš kad si dete bila. Zar nisi i ti jurcala po sokacima, pa još i trešnje krala? Zar mi nisi sama to pričala? – odgovorio joj je muž, blago je zadirkujući.

Lujza se blago zarumenela, lepo lice joj je zasijalo, pa je odmahнула krpom tik do Đukinog nosa i nabusito odvratila:

– Ih, i ja sam našla crkvu u kojoj ću da se molim!

Odmarširala je ljutitim korakom u pravcu njihovog doma, dok je smeh njenog muža odzvanjao po grofovskom imanju. Čim je prešla prag, zatvorila je vrata i naslonila svoja umorna, tanka leđa uz njih, istovremeno upirući pogled u tavanicu. Iz tamnih očiju su joj grunule suze, kao letnja gospojinska kiša. I da je neko pitao, niko živ ne bi znao da odgovori zašto je Lujza plakala.

Nakon nekoliko minuta, odlučno otirući suze s lica, Lujza se zamišljeno zaputila ka kujni, pa se, nasuvši sebi čašu vode iz bokala, uz uzdah sručila na drvenu stolicu.

Setila se svog detinjstva ispunjenog nemaštinom, starijih sestara od kojih je nasleđivala obuću i haljinice koje joj nikada nisu bile po meri jer je bila najsitnija od ženske čeljadi. A bilo ih je pet sestara, po svemu različitih. Od svih je najviše volela najstariju, Emiliju, po kojoj je

svom čedu dala ime, jedinu sestru od koje je u detinjstvu dobijala nežnost i ljubav. Majka im je bila previše zao-
kupljena brigama kako će ih prehraniti, nadničila je od
jutra do mraka, tako da Lujza zapravo nikada nije imala
materinsku ljubav i pažnju. Emilija ju je naučila da šije,
kuva, pere i pazi na sebe još kad je imala nepunih devet
godina. Često joj je pred spavanje pričala izmišljene priče
o prinčevima i princezama, o divnom, bogatom živo-
tu koji je postojao negde daleko, izvan Lujzinih snova.
Nikada nije maštala da će se udati za princa iz sestri-
nih priča, ali se zarekla da će se udati iz ljubavi, ako joj se
takva ljubav ikada dogodi. I dogodila se, mnogo godina
kasnije. Neutešno je plakala noćima kada je njena volje-
na sestra stasala za udaju i u osamnaestoj godini pošla
za naočitog momka iz susednog sela. Gledali su se dve
godine na letnjem vašaru, i samo je Lujza za to znala. Ipak,
nije se pripremila za sestrin odlazak. Magdalena, Vera i
Ljubica nisu posedovale Emilijinu nežnost i toplinu, više
su povukle na majku, uvek opterećene brigama i pustom
željom da se pristojno udaju i spasu bede. Nisu mnogo
marile za Lujzu, niti su je štedele, bez obzira na to što je
bila najmlađa. Naprotiv. Kad god je trebalo nešto da se
zakrpi, zamesi ili počisti, prepuštale su to najmlađoj sestri
bez griže savesti. Njihov otac, Janoš Rakoci, bio je vredan
i ćutljiv čovek blage naravi. Radio je kao kovač i tesar i
bio prilično umešan. Gazde su ga poštovala, a mušterije
su bile zadovoljne obavljenim poslom. Nikada nije videla,
niti čula svoje roditelje da razmenjuju nežnosti.

Retko bi ih čula kako razgovaraju i u tim prigodama
uvek je glavnu reč vodila majka, koja je kukala gore od
seoskih narikača. Jeste, bili su siromašni i život im je bio

težak, ali neprestana jadanja njene majke za Lujzu su bila mučna i neprijatna. Govorila je sebi da se nikada neće naglas žaliti, ma kakve je nevolje u životu snašle. Bolje je dostojanstveno ćutati nego neprestano tužiti. Lujza je to smatrala poniženjem, a uloga žrtve koju je njena majka sebi nametnula bila joj je odvratna. Mnogo puta čula je majku kako ocu prebacuje da je on kriv što ih je tolike „okotila“. Janoš Rakoci bi se tada zacrveneo u licu, pogledao u svoju ženu i ozbiljnog pogleda, tihim, prekornim glasom kroz stisnute zube izustio:

– Kako te nije sramota, ženo, da svoju decu nazivaš okotom? Gde će ti duša?! Bog nam je dao pet zdravih kćeri i umesto da se raduješ što ti u svemu pomažu, ti huliš na svoj porod! Gre'ota je od Boga!

– A što se ti nisi potrudio muško čeljade da napraviš, pa da barem od njega nekakve koristi imamo? Ovako samo brinem kako ću ovih pet sirotih kćeri udomiti, da mi koja od njih ne ostane usedelica, daleko bilo!!! Jadna mi majka! Kud je nisam poslušala kad mi je govorila da sam bolju priliku od tebe mogla naći!

– Ćuti, ženo!!! Ćuti i ne budali! Nemoj da te kćeri čuju. Od takve majke neće mnogo dobrog naučiti.

Lujza bi ih slušala sedeći sklupčana ispod malog prozora nevelike kuće od naboja, čvrsto stisnutih usana, zatvorenih očiju i namrštenog čela. U svojim sećanjima žalila je oca, koji ih je veoma voleo, ali nije mogao da se odupre njihovoj majci. Pomislila je na svog dobrog Đuku i po ko zna koji put Bogu zahvalila što joj je podario tako nežnog i čestitog muža. A tek kakav je otac bio! Boljeg nije mogla poželeti za svoju jedinicu. Prema Emiliji je uvek bio pažljiv, strpljiv i odan. Imao je razumevanja za njene dečje

nestašluke i retko kad bi je korio zbog nečega što je rekla ili učinila. Ruku na srce, Emilija nije bila problematično i neposlušno dete, samo su njeni nestašluci i stalna potreba za jurcanjem, pentranjem i istraživanjem izluđivali Lujzu i uterivali joj strah u kosti. Neprestano se brinula za nju, jer Emilija strah nije poznavala.

– Maaammmaaa!!! Majčice, upomoć! – začula je Lujza glas svoje jedinice i istog trena se otrgla mislima iz prošlosti. Srušivši usput čašu s vodom koju nije popila, skočila je kao oparena i brže-bolje istrčala iz kuće. Ugledala je svoju musavu, zadihanu devojčicu kako se bori za vazduh.

– Emilija, dete, pobogu! Hoćeš li srce da me strefi? Gde gori?

– Ne gori, majko, al' se Šarulja porađa! Zovu te u štalu. Tata je kazao da pripremiš toplu vodu i dođeš da pripomogneš.

Lujza se bez reči okrenula, ušla u kuću i učinila kako joj je ćerka prenela. Smešila se dok je zagrevala vodu. Već je mogla da zamisli Šaruljino telence kako se rađa. Uvek bi se radovala novom životu, u kakvom god se obliku on pojavljivao. Požurila je hitrim, lakim korakom do štale dok ju je Ema nemilosrdno vukla za kecelju usporavajući joj korak. Nežno je korila dete:

– Polako, Emilija, ne vuci me, prosuću vodu!

– Mamice, mogu li i ja da pomognem? Molim te, molim te, molim te! – navaljivala je Ema.

Lujza je suspregnula osmeh, pogledala svoju mezimicu ispod oka, i pomirljivo odgovorila:

– Možeš, ali da ne smetaš ocu i meni, dobro? Moramo biti brzi i vešti kako se Šarulja ne bi mnogo mučila, i da njeno telence što pre ugleda svet. Dogovoreno?

Emilija je ćutke klimnula.

Dok je posmatrala kravu kako se teli, Emilija je kao hipnotisana gledala u njene velike, tople oči zamučene bolom. Slušala je kravin ubrzani dah i potmulo mukanje. Poželela je da joj nekako pomogne, da joj se približi, da je mazi po glavi i šapuće joj nežne reči, ali kada je pokušala da joj priđe, otac ju je zaustavio odlučnim pokretom ruke. Poslušno se povukla u stranu i razrogačenih očiju posmatrala kako se rađa novi život. Kada je telence konačno došlo na svet, Ema je ciknula od radosti, a Lujza i Đuka su razmenili nežne poglede pune ljubavi.

Očiju punih suza radosnica, lepa, vižljasta, bistrooka devojčica otrčala je do svog skrovišta i ubrzanog daha se sakrila u senci platana. Zažarenih obraza i čvrsto sklopljenih očiju, preživljavala je u mislima scenu kojoj je prisustvovala i pitala se – kako je moguće da Bog stvara takva čuda? Iz razmišljanja ju je prenuo blagi udarac pesnicom u rame i ona se, uplašena, u trenutku lako dočekala na noge. Kada je ugledala gazdu Mihajla, oči su joj potamnele, a pune crvene usnice se stisnule. Povikala je:

– Sad ćeš da vidiš šta će da te snađe, vlastelinčiću!!!
Kukavice! Gde si bio dok je Šarulja tele rađala, a, huncute jedan?

Mihajlo je pocrveneo, sklonio pogled od Emilijinih užarenih očiju i nemošto izgovorio:

– To je posao za žene... šta ću ja tamo da smetam?
Uostalom, neću valjda ja porađati stoku?

– Posao za žene?! – rugala mu se Ema kreveljeći se. – Ništa ti ne znaš, gos'n Mihajlo! Glup si kao tocilo!

– E sad ćeš da vidiš ko je glup, bezobraznice bezobrazna!
– uzviknuo je dečak pa pojurio Emiliju oko širokog debla.

Te večeri pred spavanje, kada je Lujza došla do Eminog kreveta kako bi je ušuškala i poljubila za laku noć, Emilija ju je dočekala pitanjem:

– Majko, da li se i žene tako porađaju? Isto kao Šarulja? Boli li mnogo?

Lujza se trenutak-dva premišljala, a onda je stisnula ćerkinu ruku i čvrstim glasom odgovorila:

– Vrlo je slično, Ema. Naše telo sazdano je tako da može da podnese bol koji se javi kada rađamo dete. Boli, Ema. Ali taj bol brzo prođe i još se brže zaboravi. Kada žena rodi svoje čedo i uzme ga u ruke, sve drugo prestane da postoji i ništa više nije važno. Ne postoji ništa lepše ni uzvišenije od rađanja, lepa moja devojčice.

– Ali, majko, kako se beba stvori u stomaku? Kako sam se ja rodila? Jesi li se nedeljom u crkvi molila Gospodu da se ja pojavim u tvom stomaku?

Lujza se glasno nasmejala, pa promrsila Emine kovrdže.

– Molila sam se ja Gospodu za mnoge stvari, Ema, molim se i danas. Molila sam se i da mi podari baš tebe, takvu kakva jesi. Ali za to je zaslužan i tvoj otac.

– I tata se molio Gospodu?

Lujza je poljubila Emu u oba obraza i ozbiljnog lica joj se duboko zagledala u tamne, snene oči oivičene gustim trepavicama.

– Verujem da jeste, Emilija. A sad je bilo dosta priče. Laku noć, zlato moje.

– Laku noć, majčice.